

NECROLOGIES

MIQUEL COLL I ALENTORN (1904-1990)

No resulta tasca fàcil dreçar una semblança —i menys si ha d'ésser breu i esquemàtica— d'una personalitat tan complexa i plural com ho fou la del nostre enyorat Miquel Coll i Alentorn, amb una dilatada existència de més de vuitanta-sis anys, (nascut i mort a Barcelona, 1904-1990), pletòrics de vida i activitats fins a la davallada dels cinc darrers anys. En ell s'agermanaven la doble dimensió d'home de ciència —d'eminent historiador— i d'home públic amb rellevant actuació cívica i política.

Una i altra, en efecte, foren exercides conscientment com un servei al país, sense que se'n ressentís en absolut el rigor propi de la disciplina històrica, ni el conreu d'aquesta el privés d'actuar de manera compromesa quan creia que era el moment de fer-ho.

En aquesta seu escau més, és clar, referir-nos a la seva obra d'historiador, tan lligada a la seva labor acadèmica dins l'IEC i institucions filloles o germanes; però no podríem pas marginalar del tot —pel que

acabem de dir— la seva significació política en la vida catalana del darrer mig segle.

La dedicació de Coll i Alentorn a la recerca i l'estudi de la història representa un cas ben singular —encara que no pas únic— d'una procedència acadèmica ben diversa, ja que Coll havia cursat la carrera d'enginyer tèxtil, que exercí continuadament fins a la seva jubilació laboral. I no perquè aquesta dedicació professional fos filla d'una imposició paterna que l'hagués desviat d'una inicial inclinació per a les humanitats, ja que el seu pare, metge, hagués desitjat que el fill —únic varó— seguís la seva mateixa ruta. La vocació de Coll pels estudis històrics es desvetllà ben matinerament i la cultivà pel seu compte paral·lelament a l'estudi i exercici de la carrera tècnica que havia assolit per a situar-se en la vida.

Cuitem a dir que Coll no fou, de cap manera, en aquest ordre un mer aficionat ni tan sols un autodidacta reeixit. El seu mestratge —rigorosament científic— el trobà en els ensenyaments d'aquells benemèrits Estudis Universitaris Catalans, que cap als anys 1925-30, impartien Jordi Rubió, d'història de la literatura catalana i Ferran Soldevila, d'història de Catalunya (a part de la de llengua catalana, a càrrec de Pompeu Fabra). En el doble magisteri de Rubió i Soldevila endevinem l'arrel de les dues direccions bàsiques en el camp històric seguides per Coll; la *historiografia*, amb l'estudi aciençat de les fonts narratives i de valor literari (tan cares a Rubió), i la *història política*, centrada principalment en els regnats de Jaume I i Pere el Gran, que foren, com es sabut, els més estudiats per Soldevila. A més d'aquests dos mestres, Coll es considerava també deixeble d'Abadal i Duran i Sanpere.

El camp de la *historiografia* —en el que majorment destacaria Coll— fou ben aviat objecte de conreu pel nostre amic, que ja als seus vint-i-un anys es donava a conèixer amb assenyades aportacions a l'influx de la poesia èpica en les cròniques catalanes —principalment Desclot—, qüestió que llavors preocupava tant Rubió com Montoliu, (1927). Poc després s'interessaria per una temàtica estretament lligada amb la cronística, com és la de les llegendes nobiliàries, i el portaria a estudiar els orígens, evolució i ressons posteriors de la llegenda d'*Otger Cataló i els nous barons de la fama* (1947-48). Per aquest camí arribaria poc després a un descobriment sensacional, com fou el de la falsedat del *Llibre dels feyts d'armes de Catalunya*, atribuït tradicionalment al rector de Blanes, Bernat Boades, que l'hauria escrit cap al 1420. Coll mostrà tractar-se d'un apòcrif elaborat al segle XVI per un menoret, fra Gaspar Roig i Jalpí. Aquesta nova posició fou acceptada tot seguit per tots els nostres erudits mercès a la complida

exposició que en féu Coll en el pròleg de l'edició del text a la col·lecció «Els Nostres Clàssics»(1948).

Però el millor treball en aquesta especialitat és segurament l'edició de la famosa *Crònica* de Bernat Desclot, també en la referida col·lecció (1949-51). Edició modèlica precedida d'un ampli estudi introductor que ocupa tot el volum I de l'edició i en el qual escomet amb profunditat els problemes més importants plantejats per la *Crònica*: la seva importància, el seu contingut, les fonts inspiradores, la llengua i l'estil, i la identitat del autor. Coll, opina que es tracta de Bernat Escrivà, un personatge apropiat a la cúria pels seus càrrecs oficials, amb moltes possibilitats de rebre informació directa dels esdeveniments que narrava en la *Crònica*. Aquesta edició i estudi li merescueren la concessió del Premi Larratea de l'Institut.

Caldria esmentar altres treballs rellevants en la mateixa línia. Un d'ells, esdevingut ja clàssic, és el relatiu a la *Historiografia de Catalunya en el període primitiu*. Es tracta d'un estudi complet i precís de l'embolicada trama de crònics referents a l'època comprensiva entre la invasió musulmana i la data de 1244, d'enllaç amb la producció jaumina (1951-52) —amb novetats d'interès singular que no escau detallar ací. Com a desenrotllament d'aquest treball (premiat així mateix amb el Milà i Fontanals), poden considerar-se els estudis particulars, amb les seves edicions corresponents de diversos crònics d'aquella sèrie (el de *Sant Cugat*, el de *Sant Pere de Puelles*, l'anomenat de Slokkloster —avui a la Biblioteca d'Estocolm—), amb fixació precisa del seus respectius abast, procedència, filiacions, etc.

Ja hem al·ludit a l'estret lligam de l'estudi historiogràfic amb el llegendari; no és d'estranyar, així, que paral·lelament sortissin de la ploma de Coll treballs tan ben acabats com el relatiu a la llegenda de Guillem Ramon de Montcada, amb aclariment d'una confusió de personatges (1957) i altres referents a figures menors (un comte *Girard de Rosselló*, p. e.) a part del dedicat al gran cabdill Guifré el Pelós. El tractament llegendari i historiogràfic del fundador de la dinastia catalana ocupà de bon principi l'atenció de Coll, i els seus perllongats afanys quallaren definitivament en un bell llibre publicat recentment per l'Institut (*Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda*, Barcelona, 1990). Aquesta obra fa parella amb la coetània de Ramon d'Abadal, dedicada al Guifré històric i documentat (*El temps i el regiment del comte Guifred el Pilós*, Barcelona, 1989) i ambdues es complementen com a fruits d'una vertadera entesa en el treball entre ambdós il·lustres historiadors. Sembla que malauradament, Coll no pogué, per pocs dies, arribar a tenir en les seves mans el llibre que frisava per veure publicat (com menys veié Abadal el seu, traspassat aquest

feia vint anys). Però un i altre llibres seran objecte d'una pública presentació d'ací a poques setmanes a la vila de Ripoll, que guarda les despulles del nostre gran comte i la municipalitat de la qual havia estimulat la seva aparició.

Cal que passem ja a l'altra orientació al·ludida de Coll, en les disciplines històriques. La familiarització amb aquelles cròniques i fonts narratives el menà tot naturalment a la coneixença de la història dels esdeveniments polítics i les biografies de nobles i monarques medievals. Per això, advertim com, d'una banda, la seva atenció es projectà sobre les figures de Ramon Berenguer IV i sobretot de Jaume I i Pere el Gran, recollint aquella accentuada afecció de Soldevila. (En certs aspectes, podem afirmar que Coll col·laborà amb ell i l'ajudà en la complementació i revisió d'alguna de les seves darreres produccions, com l'esplèndida edició de *Les quatre grans cròniques catalanes*, o el *Resum d'història de Catalunya*, ampliant-la a la dels Països Catalans). Però d'altra banda, girà l'atenció vers els segles anteriors, l'època comtal, amb aportacions sobre l'abat Oliba i el seu temps, el ja esmentat Guifré, i altres comtes i magnats del país, el monaquisme, i entorn del mil·lenari del naixement de Catalunya. I pujant encara més amunt, ens oferí una suggestiva interpretació del pas de les terres catalanes del domini visigòtic al musulmà, sota el comandament episdic d'uns successors del monarca destronat Wititza en els territoris de Catalunya i Septimània.

El tema fou exposat en el seu discurs d'ingrés com a membre numerari a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1971). En l'obra de Coll, a part de la profunda erudició i la vigorosa crítica, hi brilla també un estil literari correcte, clar, ràpid, vivaç, com advertia un escriptor ben acreditat i exigent, tot afegint que, al seu entendre, en aquell moment era l'erudit del país que escrivia millor.

Un aspecte meritori de Coll i Alentorn, valorat especialment per algun comentador de la seva obra, és la seva tasca de divulgació històrica, fent arribar a amples estrats de la societat catalana el coneixement de la història del país. De fet algun dels treballs dedicats a les figures de Jaume I o de l'abat Oliba, en ocasió dels seus centenaris o del ja al·ludit mil·lenari de la independència, oscil·len entre la tònica científica i la de divulgació, sense que aquella en resultés gens superficialitzada, Coll es lliurà a aquesta tasca amb una generositat sense límits, present allà on era requerit perquè estimava com un deure cívic prestar aquesta col·laboració. Per això trobem els seus articles, recensions, pròlegs, necrologies, etc. en diccionaris i enciclopèdies, en programes de festes commemoratives, en miscel·lànies d'homenatge, etc., amb una prodigalitat superabundant.

La bibliografia completa —fins a 1984—, dreçada puntualment per la cura diligent de la nostra Montserrat Martí, constitueix un exponent tangible de l'obra ingent de Coll i acredita una fabulosa capacitat de treball (solament els articles publicats a la *Gran enciclopèdia catalana* passen de cinc-cents). I encara cal pensar que la major part d'aquesta producció hagué d'elaborar-la sense deixar la seva quotidiana ocupació professional al servei d'una empresa tèxtil, en els lleures ocasionals que li deixava aquesta. La jubilació laboral li permeté treballar més folgadamente els darrers quinze anys de la seva vida activa, per bé que no pogué prescindir d'altres ocupacions per a atendre al sosteniment familiar, que li prenien temps de la seva tasca d'historiador.

I al costat de la investigació i l'estudi, també la docència. Pot semblar que aquesta vocació li vindria de molt jove, si tenim present que, encara d'estudiant, ja impartia lliçons de la seva carrera en una escola d'arts i oficis d'Olesa de Montserrat. Però amb el temps podria desplegar-la en la seva especialitat històrica, tant a nivell divulgador com en una línia vertaderament acadèmica. En el primer aspecte no podem oblidar, sobretot, els cursos i les conferències d'història de Catalunya, pronunciats primer privadament i en les hores adverses ja des de 1941, en petits cenacles, centres parroquials o culturals de Barcelona i de fora, i després de manera pública, quan s'esclari la situació política, especialment des del canvi de 1976. Llavors es prodigà generosament —com ho feia en l'obra escrita— amb cicles abreujats d'història catalana que atragueren l'assistència multitudinària de públic, va arribar a reunir fins a vuit-cents oients en algun d'ells. A nivell superior, cal esmentar la professió de la càtedra d'història de Catalunya als Estudis Universitaris Catalans, en la qual substituí Ferran Soldevila quan a aquest comencà a fallar-li la salut (des de 1966-67). També la docència, com a encarregat de curs, al Departament de Filologia Catalana de la nostra Universitat; explicava historiografia i cròniques catalanes a petició del professor A. Comas, cap del Departament (des de 1969). I encara a l'Escola de Bibliotecàries de la Diputació (entre 1972 i 1978) en la disciplina d'història de la cultura. Coll fou un dels primers professors que utilitzà la llengua catalana en les aules de les corporacions públiques.

La integració de Coll al nostre Institut i el seu paper en el restabliment després de la maltempada del 36-39, mereixeria un capítol a part. Una anècdota, però, merament històrica ens remunta a un casual encontre de Coll amb Aramon el dilluns de Pasqua de 1941 (llavors no era festa generalitzada), tafanejant llibres en la botiga del Foment de Pietat. La conversa encetada derivà cap al propòsit de cercar la manera de reorganitzar les càtedres dels Estudis Universitaris

Catalans i de restaurar l'Institut. Gestions de Coll prop de possibles mecenes per a assegurar el finançament de les primeres facilitaren que per la tardor de 1942 es reprenguessin diverses classes dels Estudis en domicilis o despatxos particulars, és clar (amb Rubió i el mateix Aramon, primer, Soldevila, Bohigas, Borrell i Macià). També el mateix any 1942 el retorn definitiu de Puig i Cadafalch, anterior president de l'Institut d'Estudis Catalans, propicià la reconstitució d'aquest amb una vida precària que ha estat batejada com de «clandestinitat pública», allotjat també —Ple i seccions— en residències particulars, rebotigues de tallers o al sopluig d'entitats diverses, la darrera d'elles Òmnium Cultural del carrer de Montcada. Coll feia de tresorer en aquesta etapa difícil. Anys després, en 1961 hi fou incorporat dins la Secció Històrico-arqueològica com a membre adjunt, i el 1970 passà a numerari, al temps que actuava eficaçment en la promoció de diverses societats filials com la Societat Catalana d'Estudis Històrics o la d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials. I en les reunions d'aquella Secció o d'aquestes societats tenia ocasió de donar a conèixer el resultat de les successives recerques, abans al·ludides. Més tard, arran del decés del Dr. Rubió, Coll ocupà la Presidència de dita Secció Històrico-arqueològica, de 1981 a 1989, és a dir, fins a la seva darrera malaltia. I, encara, és just recordar com, tot i baldat, acudia treballósament a les reunions de la Secció i a altres actes de l'Institut —ja en el seu propi local. Àdhuc reclòs a casa seva, havia presidit manta vegada les reunions ordinàries de la Secció, o seguia amb interès la marxa de les seves tasques, amb les noves que li comunicàvem els visitants. Coll fou un membre actiu de l'Institut fins als darrers moments de la seva vida.

Bé que no correspon referir-nos ací a la dimensió política de Coll, tampoc pot ésser preterit el seu esment com a element definidor de la seva personalitat. Hom en coneix, generalment, la seva recent i assenyalada actuació en la Generalitat restaurada, però és més inconeguda, potser, la seva trajectòria anterior. Aquesta vingué marcada sempre per un capteniment rectilini de fidelitat —ideològica i efectiva— a una inspiració cristiana i a una convicció demòcrata i nacionalista a tota prova. Aquesta doble fidelitat, la mantingué en el període crític de la revolució i la Guerra Civil del 36-39, amb actituds pacificadores de reraguarda en el cercle d'aquell grup de ciutadans de bona voluntat —no sempre ben compresos— capitanejat pel patrici Lluís Vila d'Abadal. I semblantment la mantingué, però més sacrificadament, en l'etapa posterior de resistència enfront la dictadura, amb reiterades detencions i empresonaments —un d'ells compartit amb un fill seu—, i àdhuc amb un processament, del qual sortí absolt. Amb l'adveniment de la democràcia i el restabliment de l'autonomia de Catalunya, pogué veure triomfar els seus ideals i participà en les tas-

ques del Govern autònom de casa nostra. La seva presidència del Parlament català (en la legislatura de 1984-88) —culminació d'una vella aspiració seva— fou unànimement apreciada com un exemple de respecte i consideració per a tots els sectors de la Cambra.

Caldria afegir que l'actuació cívica de Coll tenia un abast més ampli que l'estricta militància política. Ja de jove figurà com a fundador i dirigent de Palestra, agrupació cultural-esportiva que cap als anys trenta contribuï de manera decisiva en el desvetllament de la consciència catalana entre el jovent. Després de 1939 Coll estigué present en els diversos moviments i grups, que amb majors o menors dificultats, maldaven pel redreçament dels valors del país. El trobem, així, en la fundació i la direcció l'Òmnium Cultural, als Amics de la Poesia i tantes altres organitzacions de semblant caient, a les quals prestava el seu valuós consell i la seva efectiva col·laboració.

És llàstima que se'ns acabi l'espai disponible per a poder ponderar com cal els valors humans i familiars de Coll i Alentorn, que sintetitzen les nombroses vessants de la seva personalitat. Coll era home fet d'una sola peça; Jordi Rubió deia que «no era home de claudicacions i que dissimulés les seves opinions», i la seva muller confessava en certa ocasió que «es deixaria matar per les seves conviccions». Era persona creient i practicant d'una fe, ni ostentosa ni vergonyant amb esperit netament franciscà. Senzill i auster, acollidor de tothom, amant a escoltar i aconsellar, respectuós amb els adversaris. Era proverbial la seva bonhomia, com ho era l'exquisida correcció en el tracte amb la gent. La seva imatge, amb el somriure permanent als llavis o la franca riallada en escoltar una facècia, eren el reflex d'un profund i permanent optimisme.

Mullerat als vint-i-vuit anys, formà una família patriarcal amb nou fills i vint-un néts (i esperava un besnét). El Senyor no li estalvià la tribulació, i passà pel dolor de veure morir els dos darrers fills: el penúltim encara molt petit, i una filla, nascuda poc després com per a omplir aquest buit, finaria sobtadament als vint-i-tres anys, deixà els pares en una profunda solitud, establerts ja els altres fills fora de casa (1973).

Coll suportà aquesta cruel ferida amb la serenor cristiana, en ell acostumada, com suportà amb semblant virtut la seva pròpia defallença. Home de salut i vigoria envejables, afeccionat a l'excursionisme i l'esport fins a la vuitantena, al tombant d'aquesta es veié bruscament colpit per una hidrocefàlia obstructiva que d'antuvi li impedí seriosament la mobilitat i es resolgué finalment en una ceguesa absoluta durant seus dos darrers anys. Els que el visitàvem llavors coneixem

prou bé el tremp i l'esperit amb què endurava tan terrible prova, i també l'afecte de familiars i amics que l'envoltava contínuament.

Coll tingué, però, el goig de veure que, a les darreries de la seva vida, la societat catalana feia justícia a la seva trajectòria de fidel servei al país. Un sentit homenatge li fou tributat en complir els setanta-cinc anys, amb un solemne acte acadèmic al local del Col·legi d'Advocats i un aplec multitudinari sobre les voltes de les velles Drassanes amb més de nou-cents assistents. I en complir-ne vuitanta, li fou oferta una *Miscel·lània* en què col·laboradors diversos estudiaven els diferents aspectes de la seva personalitat, al costat d'altres treballs de temàtica històrica, i a més li fou concedit el Premi d'Honor Jaume I de 1984, de la Fundació del mateix nom. Més tard, en deixar totes les seves funcions públiques, i ja en plena ceguesa, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona l'honoraren amb les Medalles d'Or de la Generalitat i de la Ciutat, respectivament.

El més sentit homenatge, el constituí, però, aquell enterrament a Santa Maria del Mar, presidit pels màxims representants del país, però amb la presència emocionada de tots els estaments del nostre poble.

Coll ens ha deixat el seu exemple humà i la seva obra escrita. Aquesta darrera, extremament dispersa, amb treballs accessibles difícilment, quan no exhaurits, està ja essent aplegada en una sèrie de volums, els primers dels quals no tardaran a veure la llum. El seu més ampli coneixement i utilització, seran, sens dubte, el millor homenatge que podrem tributar al nostre il·lustre historiador.

Josep M. Font i Rius
Membre de la Secció Històrico-arqueològica

(Nota necrològica llegida en el Ple del dia 5 d'abril de 1991)